

Knjiga sadržava i ilustrativni materijal (portreti, razni prikazi: fotografije ili crteži) što je čini bogatijom, zanimljivijom, dokumentarnijom i stručnijom. Više nego uspjela likovna oprema naslovnice "Đakovačkih ulica" djelo je Hrvoja Duvnjaka. Popis korištene literature početna je smjernica onima koji o prikazanim i obrađenim osobama žele znati i više.

Osnovnu zadaću i stručnost, namjenjujući knjigu prvenstveno mladima i ljubiteljima zavičajne povijesti, autor je ispunio ostvarivši djelo nadasve zanimljivo i poticajno.

Vladimir Geiger

*Kvetoslava Kučerova: Hrvati u Srednjoj Europi,
Matica slovačka - Zagreb;
Matica hrvatska; Zagreb 1998., 326 str.
(prevela Lukrecija Vrnoga)*

Knjiga *Hrvati u Srednjoj Europi* slovačke povjesničarke Kvetoslave Kučerove, pruža cjelovit prikaz povijesti naseljavanja Hrvata na prostoru Srednje Europe od 16. do sredine 18. stoljeća. Pristupajući ovom problemu strogo znanstveno, autorica je dala sadržajan pregled gospodarskih, društvenih i političkih prilika toga prostora i vremena, kao okvir u kojem se odvijao složen proces migracija, a kojima je osnovni, iako ne i jedini uzrok bio osmanlijski ratni pohod. U knjizi se ističe da je srednje-podunavski prostor, odnosno područje Srednje Europe u 16. stoljeću uslijed mnogih uzroka (najviše zbog prodora Turaka), bilo relativno pusto i gospodarski zaostalo, te su u takvom ambijentu hrvatski kolonisti bili dobro došli kao radna snaga na napuštenim imanjima. Kučerova je u svom radu dala detaljnu analizu svih smjerova hrvatske migracije u Srednjoj Europi: prema Italiji, Gradišću, Donjoj Austriji, Kranjskoj, Štajerskoj, Moravskoj. U sustavnom istraživanju probleme hrvatske kolonizacije u Srednjoj Europi, autorica u središnje mjesto svog istraživanja stavlja naseljavanje Hrvata u Slovačku i ono ujedno zauzima središnje mjesto u knjizi. Kučerova naglašava da je naseljavanje Hrvata u Slovačku, poglavito njen zapadni dio, znatno utjecalo na povijesnu sudbinu Slovačke i utisnulo trajan pečat njezinoj etničkoj slici.

Knjiga je nastala na temelju istraživanja građe u arhivima Hrvatske, Slovačke, Mađarske, te publicirane građe i literature o Srednjoj Europi i Balkanskom poluotoku. Objavljena je 1976. godine u Bratislavi, a kako je tiskana u vrlo maloj nakladi i u vremenu kada za istraživanje ove problematike nije bilo osobitog raspoloženja u tadašnjoj Čehoslovačkoj i Jugoslaviji, knjiga nije pobudila veći interes javnosti. Poslije tog vremena, sve do 1997. godine autorica je novim istraživanjima svoju knjigu nadopunila i proširila novim znanstvenim spoznajama hrvatske, slovačke, austrijske i mađarske historiografije.

U predgovoru na početku knjige autorica iznosi motive i razloge koji su je ponukali da počne istraživati ovu problematiku i naznačuje glavne probleme na koje je nailazila u svom radu.

U prvom poglavlju pod naslovom *Pregled istraživanja* dan je pregled istraživanja migracija Hrvata u srednju Europu. Autorica ističe da u literaturi, naročito onoj starijoj, nema kritičko-znanstvenog pristupa, već se radi o literaturi usko regionalno ili nacionalno ograničenoj. Među prvim autorima koji su se bavili ovom problematikom bio je J. Szegedy,

profesor na pravnom fakultetu u Trnavi, koji je 1743. godine objavio rad u kojem se posebno osvrće na hrvatsko pučanstvo u Međimurju, na području Velike Kanjiže, (Nagy Kanizsa), a prije svega na hrvatska naselja u Slovačkoj. Za njegovo djelo Kučerova ističe da je opširno i bogato, ali ne uvijek izvorno. Od drugih značajnijih autora, ističu se autori iz prve polovice 19. stoljeća Alojz V. Šember i Karlo Czoernig. Czoernigova knjiga u tri sveska do danas nije izgubila vrijednost i ostaje sintetičnim pregledom, te čini nužan početak svakog istraživanja na ovom području. Od hrvatskih autora koji su se bavili istraživanjima prošlosti Hrvata u Srednjoj Eurpi, ističu se Josip Miletić, Ivan Kukuljević i Vjekoslav Klaić koji objašnjavaju migracijski proces Hrvata u tom razdoblju. Od novijih radova hrvatskih autora, najznačajniji su radovi Josipa Adamčeka, poglavito oni njegovi radovi koji prate gospodarski i socijalni položaj kmetova u vrijeme migracija.

U poglavlju pod naslovom *Zadaci, metode, izvori* autorica ističe da želi na temelju izvornog materijala i poznavanja problematike povijesnog praćenja naseljavanja objasniti razloge i uvjete pod kojima se rađa ova dijaspora velikih razmjera. Kučerova ističe da cjelokupna građa, bez obzira na potpunost može biti samo početnim izvorom koji nam može djelomično predočiti složeni nacionalni zemljovid podunavskog i potiskog prostora. Pri tražanju za odgovorima autorica je morala posegnuti za mnogo starijom građom u kojoj važno mjesto zauzimaju razni porezni, dikalni popisi, cjelokupne tzv. konskripcije iz 16. stoljeća koje su relativno dobro vođene. Mnogo pouzdaniju metodu za utvrđivanje etničke pripadnosti daju urbari, jer bilježe skoro cjelokupno pučanstvo na vlastelinskom dominiju, prate njegov premještaj i često bilježe i razloge fluktuacije i migracije.

U drugom dijelu knjige pod naslovom *Društveno-gospodarski odnosi u Srednjoj Europi i na Balkanskom poluotoku u 18. stoljeću* dan je pregled društvenih i gospodarskih prilika na ovim prostorima u vrijeme kulminacije ekspanzije Osmanlija. Autorica navodi da je migracijsko kretanje pučanstva rezultat složene situacije nastale dolaskom Turaka u Europu, ali je ono i rezultat složenog unutarnjeg imovinsko-pravnog i podaničkog razvoja u Habsburškoj Monarhiji. Iz okupiranih dijelova zemlje odlazi hrvatsko plemstvo, a s njim ili za njima odlazi i pučanstvo.

U poglavlju naslovljenom *Migracije Hrvata* navode se glavni smjerovi migracije Hrvata u srednju Europu. Prvo je obrađen problem iseljavanja Hrvata u Italiju. Autorica konstatira da talijanski, odnosno moliški Hrvati potječu uglavnom s područja zapadne Hercegovine i Dalmacije.

Zatim Kučerova analizira migracije Hrvata u Burgeland i Donju Austriju. Smatra da je to bila migracija seljaka-kmetova, prilikom koje naseljenici dobivaju tzv. kolonizacijske slobode na tri do dvanaest godina. Bilo je to razdoblje neophodno da bi seljak doveo zemlju i imanje u stanje u kojem bi se ona zemljovlasniku isplatila. Migracija Hrvata u Burgeland je započela poslije poraza Hrvata na Krbavskom polju 1493. godine kada je preseljenje iz Hrvatske i Slavonije organizirao Hrvatski sabor u Zagrebu. Ono je u početku zapravo bilo vojna evakuacija i hrvatske vlasti su ga smatrale privremenim. Prvi Hrvati koji su bježali pred prodorom osmanlijske vlasti, u Donju Austriju su došli oko 1525. godine. Najstariji dokument o masovnom preseljenju hrvatskog pučanstva na područje Donje Austrije potječe iz 1524. godine, dvije godine prije bitke na Mohačkom polju. To je dozvola o doseljenu na područje Donje Austrije, koju je za sebe i svoje podanike od kralja Ferdinanda dobio hrvatski plemić Mihail Bučić. Autorica u ovom poglavlju analizira i dolazak Vlaha s hrvatskog područja u 17. stoljeću koji su se naselili u Zapadnoj Ugarskoj.

Uz pregled naselja koloniziranih Hrvata u 17. stoljeću prikazan je i gospodarski i socijalni položaj Hrvata u Burgelandu i Donjoj Austriji, te se istražuje proces asimilacije Hrvata koji se prirodno ili nasilno provodio već od 16. stoljeća, i to brže u Austriji nego u Gradišću, iz razloga što su Hrvati u njemačkom i protestanskom području od samog početka bili društveno, nacionalno i vjerski u podređenom položaju.

U poglavlju *Migracija Hrvata u Moravsku* konstatira se da do prvog masovnijeg naseljavanja Hrvata ovdje dolazi 30-tih godina 16. stoljeća s prvim većim valom naseljavanja Srednje Europe. U južnoj Moravskoj Hrvati su uglavnom naselili njemački prostor i pripomogli slavenizaciji južne Moravske što je ujedno i najveći doprinos i značenje hrvatske migracije, smatra autorica, bez obzira na to jesu li Hrvati zadržali svoju narodnost.

Središnji dio knjige posvećen je Hrvatima u Slovačkoj, što je ujedno i težište istraživačkog rada Kučerove. U Slovačku su Hrvati prema rezultatima dosadašnjih istraživanja došli s područja Save, iz okolice Siska, Križevaca, Koprivnice, Kladuše, Slunja, ali čini se najviše s područja Slavonije. Jedan od najvažnijih izvora koji je autorici poslužio za stvaranje cjelovite slike o društvenom položaju Hrvata u Slovačkoj bile su kanoničke vizitacije. Autorica zaključuje da je migracija Hrvata u Slovačku bila najmanji dio velike migracije Hrvata u Srednju Europu, ali ipak broj hrvatskih iseljenika u Slovačkoj nije zanemariv. Od samog početka njihova sudbina postaje dijelom slovačke povijesti.

Migracije u razdoblju od 16.-18. stoljeća su, smatra autorica, usko povezane s uključivanjem plemstva u robno-novčane odnose i velikog gospodarskog poticaja koji se očituje u zamahu zemljovlasničkog gospodarenja.

Na kraju knjige priložen je popis literature kojom se autorica služila u svom istraživanju, zatim kazalo imena, pogovor koji je napisala Božena Vranješ-Šoljan, te kratak sažetak na slovačkom i engleskom jeziku. Knjiga je privlačno grafički uobličena, a ilustracije je izradio poznati hrvatski slikar Ivan Lacković-Croata.

Knjiga *Hrvati u Srednjoj Europi* značajno doprinosi istraživanju ove problematike, posebno stoga što je pitanje hrvatske kolonizacije na tim prostorima do sada u hrvatskoj historiografiji bilo slabo obrađeno. Ova knjiga će svakako predstavljati i svojevrsan poticaj budućim istraživačima, napose hrvatskim, da na jednako znanstven i iscrpan način istraže sva pitanja u svezi hrvatske migracije na prostoru Srednje Europe.

Davor Kovačić